

Rodna (ne)osjetljivost u čitankama za četvrti razred osnovne škole

Koić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:814118>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Iva Koić

RODNA (NE)OSJETLJIVOST U
ČITANKAMA ZA ČETVRTI RAZRED
OSNOVNE ŠKOLE

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Iva Koić

RODNA (NE)OSJETLJIVOST U
ČITANKAMA ZA ČETVRTI RAZRED
OSNOVNE ŠKOLE

Diplomski rad

Mentor rada:

doc. dr. sc. Silvia Rogošić

Zagreb, rujan 2020

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	
SUMMARY	
1. UVOD	1
1.1 Usvajanje rodni uloga kod djece: utjecaj obitelji i škole	1
1.2 Položaj muškaraca i žena u društvu	3
1.3 Rodno osjetljive čitanke.....	5
2. CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA	6
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	7
4. REZULTATI	9
4.1 Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova	9
4.2 Spol glavnih likova	11
4.3 Zanimanja/profesije likova	12
4.4 Obiteljske uloge likova	16
4.5 Podjela poslova u obitelji	18
4.6 Bračni status likova	20
5. RASPRAVA	21
5.1 Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova	21
5.2 Spol glavnih likova	21
5.3 Čime se bave muškarci i žene u čitankama?	22
5.4 Koji je razlog visoke zastupljenosti majke kao glavne uloge u obitelji?	23
5.5 Kako dijelimo poslove unutar obitelji?	24
5.6 Slika obitelji	26
6. ZAKLJUČAK	27
LITERATURA.....	
Izjava o izvornosti diplomskog rada	

SAŽETAK

Djeca od rane dobi formiraju stavove i vrijednosti te uče što je (ne)poželjno u određenom društvenom kontekstu. Sukladno tomu, usvajaju i rodne uloge. Velik utjecaj na usvajanje rodni uloga ima i skriveni kurikulum koji se osim u različitim situacijama u školi može nalaziti i u školskim čitankama. Naime, iako je u brojnim službenim dokumentima istaknuto kako se djeca trebaju odgajati u duhu rodne ravnopravnosti, u raznim školskim udžbenicima nerijetko su ženske i muške uloge stereotipno prikazane, što potvrđuju brojna istraživanja u Hrvatskoj i u inozemstvu. Stoga je potrebno analizirati i sadržaje čitanke da bismo vidjeli u kojoj mjeri su usklađeni s odgojno-obrazovnim ciljevima. Zadaća ovog istraživanja je ustanoviti koliko su čitanke za četvrti razred osnovne škole rodno (ne)osjetljive te postoje li razlike među čitankama s obzirom na godinu izdanja. Analiza je provedena na četiri čitanke, a analiziran je broj autora i autorica osnovnih tekstova u čitankama, broj muških i ženskih glavnih likova, zatim profesionalne uloge likova kao i podjela poslova u kućanstvu, obiteljske uloge i bračni status likova. Nalazi istraživanja pokazuju da je u čitankama i dalje prisutna stroga podjela na stereotipno ženske i stereotipno muške rodne uloge. Međutim, u čitankama koje su objavljene 2010. i 2014. godine vidljiv je određeni pomak u odnosu na čitanke objavljene ranije. Primjećuje se veća rodna osjetljivost: veća zastupljenost ženskih glavnih likova u čitankama te veća zastupljenost žena kao autorica osnovnih tekstova. Bez obzira na određene razlike s obzirom na godinu objavljivanja, čitanke i dalje u velikoj mjeri sadržavaju stereotipnu podjelu zanimanja i obiteljskih uloga.

KLJUČNE RIJEČI: rodna ne(osjetljivost), čitanke za četvrti razred osnovne škole, rodni stereotipi.

Gender (in)sensitivity in fourth-grade elementary school textbooks

SUMMARY

From an early age, children form attitudes and values and learn what is (un)desirable in a certain social context. Accordingly, they also adopt gender roles. The hidden curriculum, which can be found not only in different situations at school but also in school textbooks, has a great influence on the acquisition of gender roles. Although numerous official documents point out that children should be brought up in the spirit of gender equality, various school textbooks often stereotypically portray female and male roles, which is confirmed by numerous studies done in Croatia and abroad. Therefore, it is necessary to analyze the contents of the textbooks to see to what extent they are in line with educational goals. The aim of this research is to determine how gender (in)sensitive the textbooks for the fourth grade of primary school are and whether there are differences between the textbooks regarding the year of publication. The analysis was conducted on four textbooks, and the number male and female authors of texts inside the textbooks, the number of male and female main characters, then the professional roles of the characters as well as the division of household chores, family roles and marital status of the characters were analyzed. The research findings show that there is still a strict division into stereotypically female and stereotypically male gender roles in the textbooks. However, in the textbooks published in 2010 and 2014, a certain shift is visible in relation to the textbooks published earlier. There is a greater gender sensitivity: a greater representation of female main characters in textbooks and a greater representation of women as authors of the texts that are inside of the textbooks. Despite some differences with respect to the year of publication, the textbooks still largely contain a stereotypical division of occupations and family roles.

KEY WORDS: gender (in)equality, textbook for fourth grade of elementary school gender stereotypes

1. UVOD

1.1 Usvajanje rodni uloga kod djece: utjecaj obitelji i škole

Iako se spol i rod često rabe kao sinonimi ta dva pojma treba razlikovati. Dok se pod pojmom spol kriju biološka obilježja (spolni organi, spolni kromosomi, hormoni, građa tijela) koja su osobama pripisana rođenjem, pojam rod je sociološki konstrukt¹ oblikovan od strane društva.

Društvene uloge se dječacima i djevojčicama pripisuju nedugo nakon rođenja. Dječaci dobivaju plavu boju odjeće dok se djevojčice oblači u ružičastu odjeću. Kad djeca postanu sposobna za igru, dječacima se kupuju autići dok se djevojčicama kupuju lutke i kuhinje. Također, posjećujući trgovine s odjećom za djecu teško je ne zamijetiti da su na odjeći za dječake često aplicirani *superheroji* i riječi kao što su hrabrost, snaga i igra. Na odjeći za djevojčice ispisane su riječi poput slatkica, nasmijana i sl. te su umjesto *superheroja*, na odjevnim predmetima slike likova iz crtanih filmova kao što su Minnie Mouse ili Zečica Lola iz Looney Tunes Showa. Posebno je zanimljivo promatrati ponudu nekih web trgovina: na majici za djevojčice nalazi se aplikacija Zečice Lole (izrazito zavodljivog i oskudno odjevenog lika iz crtanoog filma, za kojim svi ostali likovi u crtanoom filmu uzdišu) dok se na majici za dječake nalazi aplikacija Tasmanijskog vruga (koji je snažan, prodoran, brz, okretn, neustrašiv) iz istog crtanoog filma. Kupnjom takvih majica potičemo djecu na određeno ponašanje i sugeriramo da je za djevojčice važno da budu lijepe i nasmijane, a za dječake je važno da budu borbeni, agresivni i siloviti kao „uragan“. Iako nigdje ne postoje zakonska pravila za primjenu takvih predložaka roditelji ih u većini slučajeva prate.

U primjeru priče *Zaboravljiva kruška* Zvonimira Baloga stoji: „Za vlasnika – kruška je urodila jedan šešir. Kutiju cigareta. I jednu knjigu s naslovom *Kako uzgajati kruške*. Za vlasnikovu ženu – kruška je urodila električno glačalo, par najlon-čarapa. I ogledalo“ (preuzeto iz čitanke čije su autorice Jurić i Španić, 2007, str. 93).

U prethodno navedenom isječku iz priče Zvonimira Baloga vidimo da su ženama, kao i muškarcima pripisane „određene osobine, obrasci ponašanja, vrijednosti i interesi za koje se pretpostavlja da proizlaze iz razlika u njihovoj prirodi, tj. da su im svojstveni“ (Baranović, 2000,

¹ Sociološki/društveni konstrukt se definira kao „ideja ili pojam koji nastaju društvenim međudjelovanjem“ te se on „ne odnosi na neko inherentno svojstvo pojma, nego na njegovu društvenu uvjetovanost“ (Struna. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Preuzeto 12.09.2020. s <http://struna.ihj.hr/naziv/drustveni-konstrukt/25043/>).

str. 12). Kao što plava i ružičasta boja ne prepoznaju spol pojedinca tako se ni električnu peglu ili ogledalo ne bi trebalo povezivati samo sa ženskim spolom. Rod, kao društveni konstrukt, tu igra veliku ulogu. Ukoliko se određene osobine, obrasci ponašanja, vrijednosti i interesi pripisuju samo jednom spolu te ukoliko to utječe na život pojedinca na nepovoljan način te ga stavlja u inferioran položaj moraju postojati instrumenti putem kojih dolazi do korekcije takvog stanja.

U obitelji djeca uče prve socijalizacijske obrasce. Rodne uloge kod djece usvajaju se kroz tri radnje: imitacija, identifikacija i internalizacija (Stanley and Wise, 2002 prema Galić, 2002). Djevojčica koja vidi majku da se brine o kućanstvu, da pere, kuha i čisti i sama će postupno prisvajati tu ulogu, naravno u skladu sa svojim mogućostima, što ovisi i o njenoj starosnoj dobi. I sam roditelj prenosi obrasce ponašanja za koje smatra da će djetetu biti korisni u budućnosti, pri čemu često u obzir uzima i spol djeteta.

Tijekom povijesti su se, među ostalim, i putem škole prenosile vrijednosti koje su omogućile reproduciranje patrijarhalno uređenog društva. Patrijarhalno uređenje toliko je duboko ukorijenjeno u svijest ljudi i društva da su promjene koje se događaju minimalne. Prema Baranović (2000) škola ima određenu ulogu te djeluje s određenim društvenim ciljem i prema određenom programu. Škola priprema djecu da jednog dana preuzmu uloge odraslih te im se i implicitno daje do znanja koja je njihova funkcija u društvu. Na ovaj način škola može pridonositi i reprodukciji rodnih stereotipa.

S druge strane, jedno od važnih mjesta gdje do promjene može doći jest škola jer edukacijom škola oblikuje mlade umove. Prva socijalizacijska instanca, nakon obitelji je škola čija bi zadaća trebala biti odgajati djevojčice i dječake u duhu rodne ravnopravnosti. Prema Baranović (2000) škola je jedan od najvažnijih institucionaliziranih nositelja procesa socijalizacije mladih koja uz funkciju integriranja mladih u društveni sustav ima i emancipacijsku ulogu.

Međutim, kako svi udžbenici (i obavezni i alternativni) prema odluci Ministarstva moraju biti pisani po istim programima, tj. programima koje donosi Ministarstvo, i kako se u školama mogu koristiti samo oni udžbenici koje odobri Ministarstvo, piscima udžbenika je ostavljeno malo slobode za iznošenje vlastitih stajališta. Iz tog razloga su udžbenici u Hrvatskoj još uvijek uniformni, naročito u komparaciji s udžbenicima u zapadnoeuropskim zemljama. (Baranović, 2000, str. 38 - 39)

1.2 Položaj muškaraca i žena u društvu

Galić (2011) razlikuje dvije razine pojma roda. Prva razina deskriptivno pokazuje razlike među rodnim grupama. Druga razina pokazuje prisutnost socijalne nejednakosti među rodnim grupama što rezultira i razlikama u društvenoj moći. Stereotipno oslikavajući jedan spol određenim karakteristikama koje su inferiorne u odnosu na drugi može dovesti do spolne/rodne diskriminacije.

Itekako je moguće na temeljima različitih biologija izgrađivati stereotipne društvene nejednakosti i opravdanja spolne/rodne diskriminacije – seksizme – tj. nejednako tretirati žene i muškarce, nepovoljno se odnositi prema grupama i pojedincima na temelju spola, odnosno aktivno djelovati u poticanju predrasuda ili osporavanju prava, prakse i politike nekoj rodnoj grupi ili njezinim pripadnicima/cama na temelju kriterija spola/roda. (Galić, 2011, str. 11)

Spolu se pridaju određene osobine iz čega nastaju društvene nejednakosti. Galić naglašava da je „rod jedno od načela organizacije društvenog života koje uvjetuje naše identitete i koncepte o sebi, strukture i interakcije, temelj na kojem su razmješteni društvena moć i resursi“ (Galić, 2011, str.12). Muškarcima i ženama se pripisuju određene društvene uloge te od njih društvo ima drugačija očekivanja. Žene više povezujemo s privatnom sferom, koja nije monetarno valorizirana, dok se muškarce češće povezuje s javnom sferom. U većini društava, poglavito u tradicionalnima, ženi se pripisuje uloga majke i domaćice dok se muškarcima pripisuje uloga hranitelja obitelji. Stereotipno se na muškarce gleda kao na agresivniji, jači spol koji treba privređivati. Postupnim dolaskom žena na tržište rada pojavljuje se i njihova želja za napredovanjem u poslu kojeg obavljaju. Tu nailaze na prepreke jer je muškim vrijednostima (asertivnost, dominacija, agresivnost) dana prednost u odnosu na vrijednosti koje se pripisuju ženama (submisivnost, pasivnost). Javljaju se i dvostruki standardi ponašanja za žene i muškarce. Tako Požgaj (2019) analizirajući seksualni odgoj u odgojno-obrazovnom kontekstu u prvoj polovini 20. stoljeća navodi da do rodne nejednakosti, među ostalim, dolazi jer se seksualnost stavlja u mušku sferu dok je seksualnost žena u službi reprodukcije.

Također, žene su u prošlosti imale manji pristup različitim resursima i šansama jer su bile ovisne o financijama muškarca. Međutim, i danas su muškarci većinom na višim pozicijama na poslu, u odnosu na žene. Tako je primjerice, ukupno 23.1% sutkinja Ustavnog suda, dok je ukupno 76.9% sudaca (Državni zavod za statistiku, 2019). Manja prisutnost žena na pozicijama moći posljedica je ženine uloge u reprodukciji te skrb oko djece (Galić, 2011). Žena je stoga vezana „uz kuću“ dok je muškarac, koji je toga bio oslobođen, u mogućnosti biti

financijski neovisan i samostalan. Iz svega spomenutog, da se zaključiti i kako rodna stratifikacija ne pogoduje ženama, već muškarcima.

Međutim, društveni razvoj omogućio je da žene lakše ostvare financijsku neovisnost i samostalnost, čime su osigurani i temelji rodne ravnopravnosti. Tradicionalna patrijarhalna obitelj, na čijem je čelu *pater familias*² nije što je nekoć bila, opresija nad ženama je ublažena, ali u suštini je i dalje u svijetu dominantan patrijarhalni model uređenja obitelji i društva. Rodna jednakost, tj. ravnopravnost žena i muškaraca, bi trebala biti jedna od temeljnih vrednota svih društava pa tako i hrvatskog. Da bi se do toga došlo treba nadići rodnu diskriminaciju. S raznim aktima, rodno osviještenim politikama i zakonima, među ostalim i *Zakonom o ravnopravnosti spolova*³ koji je stupio na snagu 15. srpnja 2008. godine, na pravnoj razini se stvara okvir za ravnopravnost. Ali bez uključenosti svih segmenata društva pravni spisi su samo „prazno slovo na papiru“.

² Latinski termin koji u prijevodu znači otac obitelji, to jest glava obitelji. Prema starijem rimskom pravu imao je široke ovlasti and svojom obitelji te je on bio taj koji je raspolagao obiteljskom imovinom. (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto 12.09.2020. s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46979>)

³ „Članak 1: Ovim se Zakonom utvrđuju opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, te definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Članak 5: Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.

Članak 6: (1) Diskriminacija na temelju spola označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, obrazovnom, socijalnom, kulturnom, građanskom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena.

Članak 14: (2) Sadržaji vezani za pitanja ravnopravnosti spolova predstavljaju integralni dio predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja te visokoškolskog obrazovanja, kao i cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja, te uključujući pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života.

(3) Sadržaji iz stavka 2. ovoga članka promicati će nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjanje neravnopravnosti spolova u obrazovanju na svim razinama, kao i uvažavanje rodnih aspekata u svim obrazovnim područjima.“

1.3 Rodno osjetljive čitanke

Jedan od ciljeva školstva bi trebao biti promicanje ravnopravnosti spolova, što je moguće u okviru različitih nastavnih predmeta, a ponajviše u nastavi hrvatskog jezika i književnosti.

Rodno osjetljivim čitankama smatraju se čitanke kod kojih je broj autora i autorica tekstova i dodataka tekstovima ujednačen, kod kojih su pitanja za diskusiju formulirana u oba roda ili se učenicima i učenicama obraćaju u neutralnoj formi, kod kojih su likovi prikazani na rodno nestereotipan način, te kod kojih se, u slučaju da postoje, stereotipni prikazi propituju popratnim pitanjima uz tekst. (Baranović, Jugović, Doolan, 2008, str. 9)

Stereotipan način prikazivanja muškaraca kao aktivnih nositelja radnje, a žena kao pasivnih promatračica ne nalazi svoje mjesto u rodno osjetljivim čitankama. Baranović (2000) je nakon razmatranja dvanaest udžbenika književnosti od prvog razreda osnovne škole do četvrtog razreda srednje škole došla do zaključka da su žene manje zastupljene kao autorice tekstova i kao ilustratorice te su marginalizirane i kao tema teksta. Nastavno na spomenuto istraživanje Baranović, Jugović i Doolan (2008) su došle do zaključka da se udžbenici književnosti napredovali u odnosu na one iz 1990-ih na način da su se osobine ličnosti, vrijednosti i profesije koje se zajedničke muškarcima i ženama porasle u odnosu na prethodno razdoblje. Nažalost, žena je i dalje ostala u tekstovima u domeni privatnog života, kao majka i odgojiteljica, dok je muškarac više u javnoj sferi. Kako bismo ustanovili jesu li s ciljem postizanja rodne ravnopravnosti uvedene određene promjene u osnovnoškolske čitanke nužno je i dalje ispitivati rodnu (ne)osjetljivost čitanke što je i zadaća ovoga istraživanja.

2. CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Zadaća istraživanja je ustanoviti koliko su čitanke za četvrti razred osnovne škole rodno (ne)osjetljive. Pri tome su se u obzir uzimali sljedeći parametri: koliko su žene zastupljene kao autorice osnovnih tekstova te kao glavni likovi u odnosu na muškarce, na koji način su žene u čitankama predstavljene tj. s kojim zanimanjima/profesijama se bave te kakva je podjela poslova u kućanstvu u usporedbi s muškim likovima. Jedan od ciljeva istraživanja je pokazati kako su raspoređene obiteljske uloge te ustvrditi koji je dominantni oblik bračnog statusa. Nastojalo se ustanoviti postoje li razlike u rodnoj (ne)osjetljivosti čitanki s obzirom na godinu izdanja, tj. jesu li čitanke koje su kasnije objavljene i koje su kasnije dobile dozvolu Ministarstva znanosti i obrazovanja za upotrebu u školama rodno osjetljivije.

Na temelju nalaza provedenih istraživanja (npr. Ansary i Babaii, 2003; Sovič i Hus, 2015; Lee i Collins, 2008; Yasin i Hamid, 2012) pretpostavlja se da će u analiziranim čitankama dominirati pokazatelji stereotipnih rodnih uloga. Pretpostavlja se da će broj žena i muškaraca kao autorica i autora osnovnih tekstova biti neujednačen kao i da će većina glavnih likova biti muškarci te da će likovi uglavnom biti rodno stereotipno opisani. Nadalje, očekuje se da će stereotipna podjela obiteljskih uloga prevladavati te da će se u čitankama najčešće prikazivati tradicionalni tip obitelji.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Analiza je provedena na čitankama za četvrti razred osnovne škole. Ukupno smo analizirali četiri čitanke⁴. Analizom su obuhvaćene dvije čitanke objavljene 2007. godine, čitanka objavljena 2018. godine (deveto izdanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa odobrilo je uporabu ove čitanke 2010. godine) te čitanka koja je objavljena 2014. godine (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta odobrilo je uporabu ove čitanke 2014. godine).

Primijenjena je analiza sadržaja te je za tu svrhu konstruirana istraživačka matrica preuzeta od Baranović (2000) koja je djelomice prilagođena ciljevima ovog istraživanja. Nije se analizirao broj muškaraca i žena koji su autori i autorice čitanke i ilustracija (zbog malog broja analiziranih čitanke). Analizirali smo autorstvo osnovnih tekstova, broj muških i broj ženskih glavnih likova u osnovnim tekstovima, zanimanja/ profesije muških i ženskih likova, obiteljske uloge likova, podjelu poslova u obitelji i bračni status likova.

Osnovna jedinica analize je bio tekst (npr. bajka, basna, pjesma i sl.) unutar čitanke napisan od strane pojedinog autora/ice te je u nastavku ovoga rada nazvan osnovni tekst. Prebrojeno je koliko ukupno ima autorica i autora osnovnih tekstova u svakoj pojedinog čitanci. Ukoliko je autor/ica napisao/napisala više osnovnih tekstova, broji se onoliko puta koliko je i osnovnih tekstova. Ukoliko osnovni tekst nije imao autora ili autoricu ili je autor/ica nepoznat/a (basne, narodne priče, članak bez potpisa autora/ice) zanemaren je pri analizi. U slučaju da je za jedan nastavni sat predviđeno više kratkih priča jednog autora/ice, smatralo se da se radi o jednom osnovnom tekstu. Nije bilo slučaja gdje je osnovni tekst napisan u suradničtvu više autora/ica.

Kod analize broja i opisa muških i ženskih likova treba naglasiti da su analizirani samo oni tekstovi u kojima su zastupljeni ljudi. Svaka čitanka analizirana je posebno. Neke teme ne ostavljaju prostora za prepoznavanje glavnih likova stoga takvi tekstovi nisu uzeti u obzir.

Analizirali smo i koliko puta se pojavljuje svako pojedino zanimanje/profesija u svakoj od čitanci te je podatak zabilježen u tablicu. Zbog raznovrsnosti zanimanja/profesija napravljena je kategorizacija zanimanja/profesija te su svakoj kategoriji dodijeljena određena

⁴ Španić, A., Jurić, J. (2007). *Čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga. → u nastavku teksta Čitanka 1

Centner, S., Peko, A., Pintarić, A. (2007). *Moji zlatni dani 4: hrvatski jezik i književnost za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga. → u nastavku teksta Čitanka 2

Krmpotić, M., Ivić, S. (2018). *Zlatna vrata 4: čitanka i hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga. → u nastavku teksta Čitanka 3

Centner, S., Peko, A., Pintarić, A., Bakota, L., Majdenić, V. (2014). *Moja staza 4: čitanka u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga. → u nastavku teksta Čitanka 4

zanimanja/profesije. Matrica za tablicu je djelomično preuzeta od Baranović i sur. (2008) dok je djelomično prilagođena za ovo istraživanje.

Kao i kod prethodnih kategorija, kod obiteljskih uloga promatrano je koliko se puta pojedina uloga (npr. majka ili djed) pojavljuje u osnovnim tekstovima. Iz analiziranih čitanki izdvojeni su obiteljski odnosi koji se izrijekom navode u osnovnim tekstovima te su stavljeni u dihotoman odnos (majka - otac; sestra – brat; sin – kćer; baka – djed; tetka – ujak). Promatrano je koliko puta se uloga eksplicite navodi jer jedna osoba ima više uloga te se promatrao kontekst u kojem se uloge spominju. Ukoliko se jedna osoba više puta ponavlja u istoj obiteljskoj ulozi u istom osnovnom tekstu, uloga je pripisana liku samo jednom. Promatrano je koliko puta su određene obiteljske uloge spomenute s obzirom na ukupan broj osnovnih tekstova.

Kod podjele poslova u obitelji promatrano je u koliko je osnovnih tekstova (uzimajući u obzir i ukupni broj osnovnih tekstova u svakoj čitanci) majci ili ocu dodana neka obveza koja se tiče skrbi oko djeteta ili briga o kućanstvu te koliko se spomenute obveze pripisuju stereotipno. Svaka čitanka je analizirana zasebno te je dan kvalitativni opis uloga sa svrhom boljeg razumijevanja (ne)stereotipnih uloga.

Kod analize bračnog statusa likova uzimao se u obzir izrijekom napisan bračni status, ali i onaj kojeg je moguće iščitati iz predloženog osnovnog teksta. Ukoliko je pozadina priče nedovoljna za utvrđivanje bračnog statusa nije se išlo u pretpostavke već su spomenuti tekstovi izostavljeni.⁵

⁵ Primjerice, u nekim tekstovima se spominju samo majka ili samo otac s djetetom. Iz njihovog razgovora nije moguće iščitati bračno stanje roditelja.

4. REZULTATI

4.1 Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova

U Tablicama 1, 2, 3 i 4 koje slijede nalaze se podaci o zastupljenosti muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova.

Tablica 1

Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova (Čitanka 1)

Autori	Čitanka 1	
	<i>f</i>	%
Muškarci	63	76.83%
Žene	15	18.29%
Autor/ica nije naveden/a	4	4.88%
Ukupno	82	100.00%

Tablica 1 pokazuje da su muškarci kao autori osnovnih tekstova u čitankama četverostruko puta zastupljeniji (63 muškarca i 15 žena). U 4 slučaja autor ili autorica teksta nije naglašen/a. Žene su autorice manje od petine (18,29%) ukupnog broja osnovnih tekstova.

Tablica 2

Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova (Čitanka 2)

Autori	Čitanka 2	
	<i>f</i>	%
Muškarci	50	61.73%
Žene	25	30.86%
Autor/ica nije naveden/a	6	7.41%
Ukupno	81	100.00%

Iz Tablice 2 vidljivo je da su muškarci kao autori osnovnih tekstova dvostruko više zastupljeni nego žene (50 muškaraca i 25 žena). U 6 slučajeva autor ili autorica teksta nije naveden/a. Žene su autorice manje od trećine ukupnog broja tekstova (30.86%).

Tablica 3

Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova (Čitanka 3)

Autori	Čitanka 3	
	<i>f</i>	%
Muškarci	48	50.00%
Žene	46	47.92%
Autor/ica nije naveden/a	2	2.08%
Ukupno	96	100.00%

Iz Tablice 3 možemo vidjeti da je broj muškaraca (autora osnovnih tekstova) i žena (autorica osnovnih tekstova) poprilično ujednačen (48 autora i 46 autorice). U samo 2 slučaja autor ili autorica nisu navedeni. Žene i navedeni autori/ce čine polovinu ukupnog broja autora/ica osnovnih tekstova.

Tablica 4

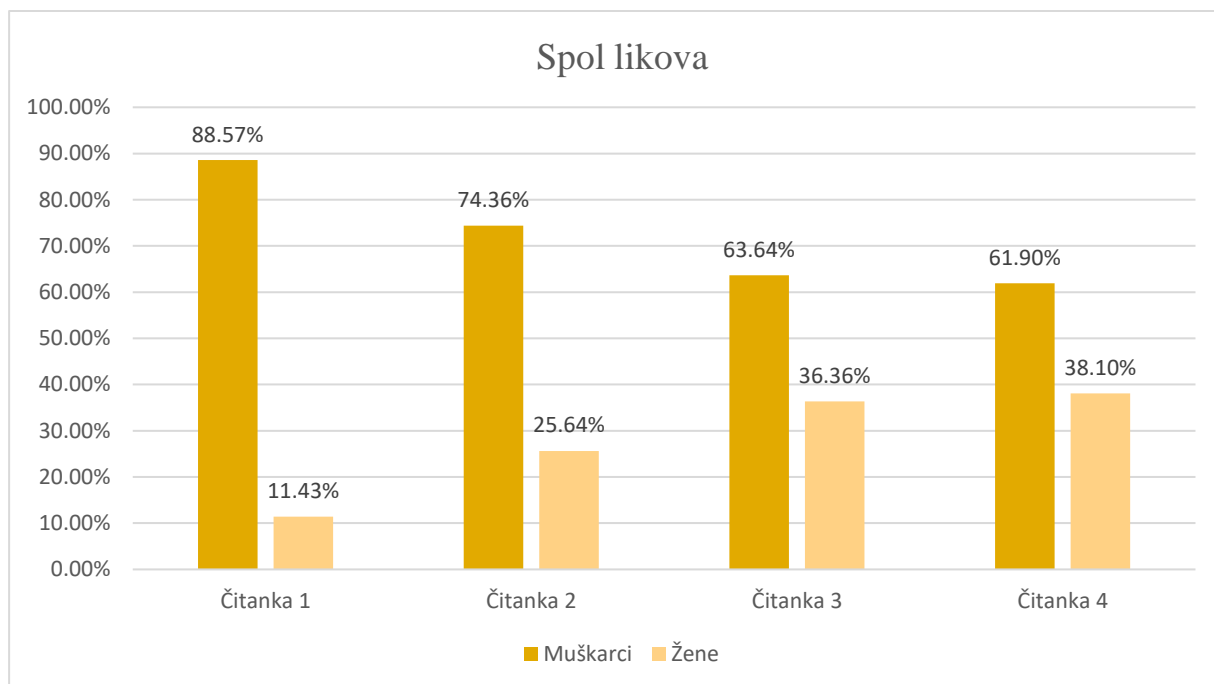
Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova (Čitanka 4)

Autori	Čitanka 4	
	<i>f</i>	%
Muškarci	31	57.41%
Žene	19	35.18%
Autor/ica nije naveden/a	4	7.41%
Ukupno	54	100.00%

Iz Tablice 4 možemo vidjeti da muškarci kao autori osnovnih tekstova čine malo manje od tri petine ukupnog broja autora/ica osnovnih tekstova (57.41%). Žene kao autorice osnovnih tekstova čine nešto manje od trećine ukupnog broja autora/ica osnovnih tekstova. Ukupan broj osnovnih tekstova jest značajno manji u odnosu na preostale tri čitanke.

4.2 Spol glavnih likova

Graf 1 prikazuje postotak muških i ženskih glavnih likova u svakoj pojedinoj čitanci.

Graf 1 Zastupljenost muških i ženskih glavnih likova u čitankama

Ukupno je 31 glavni lik muškog spola u Čitanci 1, dok se žene kao nositeljice radnje pojavljuju samo 4 puta u cijeloj čitanci. Od ukupno identificiranih 35 glavnih likova u toj čitanci samo nešto više od 10% ukupnog broja glavnih likova su žene. U Čitanci 2 ukupno je 29 glavnih likova muškog spola, dok su žene glavni likovi u 10 slučajeva. Od ukupno 39-oro glavnih likova, žene čine četvrtinu slučajeva (25.64%). U Čitanci 3 nalazimo 21 glavni lik muškog spola, dok su žene glavni likovi u 12 osnovnih tekstova, što iznosi 36.36% od ukupnog broja pojavljivanja glavnih likova. Postotak ženskih glavnih likova u Čitanci 3 je značajno veći u odnosu na dvije prethodno navedene čitanke. Ukupno je 13 glavnih likova muškog spola u Čitanci 4, dok su žene glavni likovi u 8 slučajeva. Od ukupno 21-og glavnog lika koji se pojavljuju u Čitanci 4, žene se kao glavni likovi pojavljuju u 38.1% slučajeva. Vidimo blagi porast u broju ženskih glavnih likova u odnosu na Čitanku 3.

4.3 Zanimanja/profesije likova

U Tablici 5 prikazana je zastupljenost muških likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesija.

Tablica 5

Zanimanja/profesije muških likova (Čitanka 1)⁶

	PROFESIONALNE ULOGE MUŠKIH LIKOVA	<i>f</i>
1	Državnik/vladar/političar	10
2	Religiozna zanimanja/profesije	2
3	Zanimanja/profesije vezane uz visoki društveni status	3
4	Umjetnička zanimanja/profesije	3
5	Moreplovac	5
6	Sportaš	1
7	Manualni rad	5
8	Vojna zanimanja/profesije i zaštita	3
9	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	4
10	Ostala zanimanja/profesije	/

Tablica 5 pokazuje da je muškim likovima u Čitanci 1 dodijeljeno zanimanje/profesija 36 puta. Najviše (čak 10) uloga spada u kategoriju državnik/vladar/političar. Broj različitih zanimanja koja su dodijeljena muškim likovima je veći u usporedbi sa ženskim likovima u istoj kategoriji, što je vidljivo iz Tablice 6.

U Tablici 6 prikazana je zastupljenost ženskih likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesije.

Tablica 6

Zanimanja/profesije ženskih likova (Čitanka 1)⁷

	PROFESIONALNE ULOGE ŽENSKIH LIKOVA	<i>f</i>
1	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	4
2	Državnica/vladarica/političarka	2
3	Religiozna zanimanja/profesije	1
4	Umjetnička zanimanja/profesije	/
5	Sportašica	/
6	Manualni rad	/

Dok u kategoriji državnik/vladar/političar spadaju kralj, knez, ban, car, carević i načelnik, u ekvivalentnoj kategoriji za ženske likove postoje samo kraljica i kraljevna. Treba

⁶ 1. Kralj, knez, ban, car, carević, načelnik; 2. Opat, biskup; 3. Liječnik, sudac, agronom; 4. Slikar, muzičar; 5. Mornar, veslač, kapetan; 6. Nogometaš; 7. Pastir, govedar, pekar, vodoinstalater, poštar; 8. Vojnik, satnik; 9. Učitelj, student, knjižničar.

⁷ 1. Učiteljica, profesorica; 2. Kraljica, kraljevna; 3. Časna sestra.

napomenuti da u čitankama njihove pozicije nisu predstavljene kao pozicije moći već su spomenute kraljice i kraljevine bile prezentirane kao „kraljeva žena“ i „kraljeva kći“. U Čitanci 1 ženski likovi su 7 puta imali zanimanje/profesiju, od toga su 4 puta bile učiteljice ili profesorice. Sva zanimanja/profesije ženskih likova možemo svrstati u 3 kategorije, dok se zanimanja/profesije muških likova mogu svrstati u 9 kategorija. Zanimanja/profesije vezane uz visoki društveni status karakteristična su samo za muške likove. Tablica 7 prikazuje zastupljenost muških likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesija, u Čitanci 2.

Tablica 7

Zanimanja/profesije muških likova (Čitanka 2)⁸

	PROFESIONALNE ULOGE MUŠKIH LIKOVA	<i>f</i>
1	Državnik/vladar/političar	8
2	Religiozna zanimanja	1
3	Zanimanja/profesije vezane uz visoki društveni status	5
4	Umjetnička zanimanja/profesije	4
5	Moreplovac	1
6	Sportaš	3
7	Manualni rad	7
8	Vojna zanimanja/profesije i zaštita	2
9	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	3
10	Ostala zanimanja/profesije	3

Tablica 7 pokazuje da su muški likovi u Čitanci 2 imali zanimanje/profesiju 37 puta od ukupno 49 zanimanja/profesija koji se spominju u Čitanci 2. Najviše, čak 8 muških likova su bili u kategoriji državnik/vladar/političar. Tablica 8 prikazuje zastupljenost ženskih likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesija, u Čitanci 2.

Tablica 8

Zanimanja/profesije ženskih likova (Čitanka 2)⁹

	PROFESIONALNE ULOGE ŽENSKIH LIKOVA	<i>f</i>
1	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	6
2	Državnica/vladarica/političarka	3
3	Religiozna zanimanja/profesije	/
4	Umjetnička zanimanja/profesije	1
5	Sportašica	1
6	Manualni rad	1

⁸ 1. Kralj, knez, kraljević, plemić; 2. Svećenik; 3. Pilot, liječnik, znanstvenik; 4. Glumac, kompozitor, putopisac, violinist; 5. Kapetan; 6. Sportaš, skijaš; 7. Ribar, školski podvornik, domar, dimnjačar, kozar, prometnik; 8. Vojnik, stražar; 9. Učitelj, profesor; 10. Čuvar vinograda, filozof, ekolog.

⁹ 1. Učiteljica, profesorica; 2. Kraljica, carica; 4. Spisateljica; 5. Sportašica; 6. Čistačica.

I u ovoj čitanci muški državnici/vladari/političari su oni koji su glavni akteri u osnovnim tekstovima, dok su državnice/vladarice/političarke samo sporedni likovi. U Čitanci 2 ženski likovi su 12 puta imali zanimanje/profesiju. Od tih 12 zanimanja/profesija polovina je u kategoriji zanimanja/profesije vezane uz odgoj i obrazovanje, dok se ostalih 6 može svrstati u 4 kategorije. Sva zanimanja/profesije ženskih likova svrstana su u 5 kategorija, dok se zanimanja/profesije muških likova mogu svrstati u 10 kategorija. U kategoriji manualni rad muški likovi imaju stereotipno muška zanimanja (npr. zidar), dok jednom ženskom liku u toj kategoriji pripada uloga čistačice što je stereotipno ženska uloga. U Tablici 9 prikazana je zastupljenost muških likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesija, u Čitanci 3.

Tablica 9

Zanimanja/profesije muških likova (Čitanka 3)¹⁰

	PROFESIONALNE ULOGE MUŠKIH LIKOVA	<i>f</i>
1	Državnik/vladar/političar	1
2	Religiozna zanimanja/profesije	/
3	Zanimanja/profesije vezane uz visoki društveni status	/
4	Umjetnička zanimanja/profesije	3
5	Moreplovac	/
6	Sportaš	/
7	Manualni rad	8
8	Vojna zanimanja/profesije i zaštita	/
9	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	3
10	Ostala zanimanja/profesije	/

Muški likovi u Čitanci 3 imali su zanimanje/profesiju 15 puta od ukupno 19 zanimanja/profesija koja se spominju u toj čitanci. Najviše je bilo uloga pod kategorijom manualni rad gdje je 7 stereotipno muških zanimanja/profesija dok zanimanje krojač koje je stereotipno pripisano ženama nalazimo u jednom slučaju. U Tablici 10 prikazana je zastupljenost ženskih likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesija u Čitanci 3.

¹⁰ 1. Kralj; 4. Slikar, pjesnik, izumitelj; 7. Zidar, postolar, seljak, drvodjelac, poštar, krojač, vrtljar, ribar; 9. Učitelj, ravnatelj

Tablica 10

Zanimanja/profesije ženskih likova (Čitanka 3)¹¹

	PROFESIONALNE ULOGE ŽENSKIH LIKOVA	<i>f</i>
1	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	4
2	Državnica/vladarica/političarka	/
3	Religiozna zanimanja/profesije	/
4	Umjetnička zanimanja/profesije	/
5	Sportašica	/
6	Manualni rad	/

Iz Tablice 10 vidljivo je da su sva zanimanja/profesije ženskih likova svrstana u samo jednu kategoriju (tj. zaposlene su u odgojno-obrazovnom sustavu), dok se u Tablici 9 vidi da su zanimanja/profesije za muške likove svrstana u 4 kategorije. U kategoriji zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje žene se pojavljuju kao učiteljice, dok se muškarci pojavljuju kao učitelji, a postoji i jedan slučaj u kojem je muškarac ravnatelj. U Tablici 11 prikazana je zastupljenost muških likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesije u Čitanci 4.

Tablica 11

Zanimanja/profesije muških likova (Čitanka 4)¹²

	PROFESIONALNE ULOGE MUŠKIH LIKOVA	<i>f</i>
1	Državnik/vladar/političar	7
2	Religiozna zanimanja/profesije	2
3	Zanimanja/profesije vezane uz visoki društveni status	1
4	Umjetnička zanimanja/profesije	/
5	Moreplovac	2
6	Sportaš	1
7	Manualni rad	9
8	Vojna zanimanja/profesije i zaštita	1
9	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	4
10	Ostala zanimanja/profesije	2

Muški likovi u Čitanci 4 imali su zanimanje/profesiju 29 puta od ukupno 40 zanimanja/profesija koja se spominju u toj čitanci. Najviše je bilo uloga pod kategorijom

¹¹ 1. Učiteljica

¹² 1. Kralj, kraljević, plemić, princ, ministar; 2. Biskup, para; 3. Liječnik; 5. Kapetan, mornar; 6. Sportaš; 7. Kozar, drvosječa, konobar, ribar, poštar, sluga, školski podvornik, lovočuvar; 8. Školski nadzornik; 9. Učitelj, profesor; 10. Filozof, detektiv.

manualni rad gdje, u svih 9 slučajeva nalazimo stereotipno muška zanimanja. U Tablici 12 prikazana je zastupljenost ženskih likova u pojedinim tipovima zanimanja/profesija, u Čitanci 4.

Tablica 12

Zanimanja/profesije ženskih likova (Čitanka 4)¹³

PROFESIONALNE ULOGE ŽENSKIH LIKOVA		<i>f</i>
1	Zanimanja/profesije vezane za odgoj i obrazovanje	3
2	Državnica/vladarica/političarka	7
3	Religiozna zanimanja/profesije	/
4	Umjetnička zanimanja/profesije	/
5	Sportašica	/
6	Manualni rad	1

Iz Tablice 12 vidljivo je da su sva zanimanja/profesije ženskih likova svrstana u tri kategorije, od kojih je jedna usmjerena na odgoj i obrazovanje, dok jedna kategorija sadrži zanimanje frizerka, stereotipno žensko zanimanje.

4.4 Obiteljske uloge likova

Analizirana je i frekvencija pojavljivanja određenih obiteljskih uloga u čitankama. U Tablici 13 nalaze se podaci o frekvenciji pojavljivanja pojedinih obiteljskih uloga u Čitanci 1.

Tablica 13

Obiteljske uloge likova (Čitanka 1)

Obiteljska uloga	Frekvencija ponavljanja (<i>f</i>)
Majka	23
Otac	12
Brat	8
Sestra	2
Kćer	2
Sin	8
Baka	9
Djed	5
Tetka	3
Ujak	1

¹³ 1. Učiteljica, profesorica; 2. Kraljica, kraljevna, carica, banica, princeza; 6. Frizerka.

U Čitanci 1 majka je najzastupljenija obiteljska uloga. Pojavljuje se skoro dvostruko više puta od uloge oca (majka se spominje 23 puta, a otac 12 puta). Brat se od sestre spominje 4 puta više. Kćer se od sina spominje 4 puta manje. Baka se u odnosu na djeda pojavljuje skoro dvostruko više. Tetka, kao obiteljska uloga, se pojavljuje više puta u odnosu na ujaka. U Tablici 14 nalaze se podaci o frekvenciji pojavljivanja pojedinih obiteljskih uloga u Čitanci 2.

Tablica 14

Obiteljske uloge likova (Čitanka 2)

Obiteljska uloga	Frekvencija ponavljanja (f)
Majka	23
Otac	10
Brat	4
Sestra	3
Kćer	/
Sin	3
Baka	5
Djed	2
Tetka	1
Ujak	/

U Čitanci 2 majka je također najzastupljenija uloga. Pojavljuje se u 23 slučaja, dok se sve ostale uloge zajedno spominju 28 puta. Uloga oca se spominje otprilike dvostruko rjeđe u odnosu na ulogu majke. Brat se pojavljuje češće od sestre. Sin se spominje 3 puta, dok se kćer izrijeком ne spominje niti jednom. Baka je zastupljenija uloga u odnosu na djeda. U Tablici 15 nalaze se podaci o frekvenciji pojavljivanja pojedinih obiteljskih uloga u Čitanci 3.

Tablica 15

Obiteljske uloge likova (Čitanka 3)

Obiteljska uloga	Frekvencija ponavljanja (f)
Majka	12
Otac	4
Brat	1
Sestra	1
Kćer	/
Sin	/
Baka	9
Djed	5
Tetka	/
Ujak	/

Tablica 15 pokazuje da je majka i u ovoj čitanci najčešće uloga. Pojavljuje se 3 puta učestalije u odnosu na ulogu oca. Uloge brata i sestre se spominju jednako često. Kćer i sin se eksplicite ne spominju. Uloga bake je, kao i u prethodne dvije čitanke, češća od uloge djeda te se pojavljuje skoro dvostruko puta više u odnosu na ulogu djeda. U Tablici 16 nalaze se podaci o frekvenciji pojavljivanja pojedinih obiteljskih uloga u Čitanci 4.

Tablica 16

Obiteljske uloge likova (Čitanka 4)

Obiteljska uloga	Frekvencija ponavljanja (f)
Majka	16
Otac	12
Brat	7
Sestra	2
Kćer	4
Sin	4
Baka	7
Djed	3
Tetka	1
Ujak	/

U Čitanci 4 majka je također najzastupljenija obiteljska uloga, ali je vidljivo da se razlika u frekvencijama pojavljivanja uloge majke i uloge oca značajno smanjila (majka se spominje 16 puta, a otac 12 puta). Brat se spominje značajno više puta odnosu na ulogu sestre, ali se kćer i sin pojavljuju jednak broj puta. Baka se također, pojavljuje puno učestalije nego djed.

4.5 Podjela poslova u obitelji

Stereotipno je uvriježeno da su žene odgovorne za kućanske poslove i brigu o djeci, dok je otac više zadužen za igru i slobodne aktivnosti. Također se stereotipno smatra da je otac osoba koja financira obiteljsku zajednicu.

U Čitanci 1 od ukupno 81-og osnovnog teksta, u 14 ih se pojavljuje podjela posla u obitelji (17.28%). Od tih 14 slučajeva u kojima se pojavljuje podjela poslova u 10 slučajeva se obveze i poslovi u kućanstvu pripisuju na temelju rodni stereotipa.

Poslovi i obveze majke i oca dodijeljeni na temelju rodni stereotipa (Čitanka 1):

1. Majka brine o buđenju djeteta.
2. Majka zna gdje joj se dijete nalazi.
3. Majka brine o spavanju djece, otac brine o poklonima za djecu.

4. Djed puši lulu, baka plete i ziba dijete u kolijevci.
5. Majka brine za hranidbene namirnice.
6. Majka odgaja dijete kroz razgovor.
7. Majka brine o tome gleda li dijete prekomjerno televiziju.
8. Majka odgaja dijete.
9. Otac financira ljetovanje i kupnju školskog pribora.
10. Otac popravlja cijevi u kući.

Poslovi i obveze majke i oca koji nisu dodijeljeni na temelju rodni stereotipa (Čitanka 1):

1. Majka disciplinira dijete.
2. Majka daje novce za hranu.
3. Sin pomaže u pripremi večere i pranju posuđa.
4. Majka kupuje nove cipele djetetu.

U Čitanci 2 od ukupno 82 osnovna teksta, u 12 ih se pojavljuje podjela posla i obveza u obitelji (14.63%). Od tih 12 slučajeva u kojima se pojavljuje podjela poslova i obveza u obitelji u čak 9 slučajeva se javlja stereotipna podjela obveza i poslova u kućanstvu, dok se u 3 slučaja javlja nestereotipna podjela.

Poslovi i obveze majke i oca dodijeljeni na temelju rodni stereotipa (Čitanka 2):

1. Otac vodi dijete na pećanje.
2. Majka ide na roditeljski sastanak i potiče dijete na rad.
3. Otac donosi važne odluke u obitelji.
4. Majka je utjeha za svoje dijete.
5. Majka je sigurna luka za svoje dijete.
6. Majka iznenađuje dijete jelom, a otac izletom.
7. Majka brine za dijete.
8. Otac kupuje bicikl djetetu te ga uči voziti.
9. Majka brine o obrazovanju (domaćim zadaćama) djeteta.

Poslovi i obveze majke i oca koji nisu dodijeljeni na temelju rodni stereotipa (Čitanka 2):

1. Svi ravnopravno sudjeluju u radu u vinogradu.
2. Otac i majka jednako brinu o bolesnom djetetu.
3. Otac tješi dijete.

U Čitanci 3 od ukupno 96 osnovnih tekstova, u samo 6 osnovnih tekstova se pojavljuje podjela posla u obitelji (6.25%). Svih 6 slučajeva u kojima se pojavljuje podjela poslova i obveza u obitelji upućuje na prisutnost rodnih stereotipa.

Poslovi i obveze majke i oca koji su likovima dodijeljeni na temelju rodnih stereotipa (Čitanka 3):

1. Majka brine o djetetu te ga njeguje.
2. Otac vodi djecu na izlet.
3. Majka brine gdje joj je sin.
4. Otac brine o zaradi, majka brine kako će rasporediti te novce za potrebe kućanstva.
5. Majka sprema večeru.
6. Majka brine o odgoju djeteta i kuhanju.

U Čitanci 4 od ukupno 54 osnovna teksta, u 6 ih se pojavljuje podjela posla u obitelji (11.11%). Od tih 6 slučajeva u kojima se pojavljuje podjela poslova u 5 slučajeva se obveze i poslovi u kućanstvu pripisuju na temelju rodnih stereotipa.

Poslovi i obveze majke i oca dodijeljeni na temelju rodnih stereotipa (Čitanka 4):

1. Otac kupuje cipele.
2. Majka radi u kuhinji te vješa zastore koje je svježe oprala na prozore.
3. Muž radi u polju, a žena mu svaki dan nosi objed.
4. Majka je sigurnost i utjeha svom djetetu.
5. Otac disciplinira dijete.

Poslovi i obveze majke i oca koji nisu dodijeljeni na temelju rodnih stereotipa (Čitanka 4):

1. Otac tješi svoje dijete te mu je emocionalna podrška.

4.6 Bračni status likova

U Čitanci 1 roditelji s djecom su zastupljeni u 9 slučajeva, dok je prisutan samo jedan slučaj razvedenih roditelja s djecom. U Čitanci 2 čak 8 puta se javljaju roditelji s djecom te u jednom slučaju obitelj (suprug i supruga) bez djece. U Čitanci 3 roditelji s djecom se pojavljuju 2 puta te se razvedeni roditelji s djecom spominju jedan put. U Čitanci 4 roditelji s djecom se pojavljuju u 5 slučajeva te se obitelj (suprug i supruga) bez djece pojavljuju 2 puta. Razvedeni parovi ili razvedeni parovi s djecom ne pojavljuju se u niti jednoj čitanci kao što se ne spominju ni samci.

5. RASPRAVA

5.1 *Zastupljenost muškaraca i žena u autorstvu osnovnih tekstova*

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da su žene marginalizirane u pogledu autorstva osnovnih tekstova u čitankama za četvrti razred osnovne škole. Kad usporedimo analizirane čitanke po vremenu njihovog objavljivanja vidimo da su čitanke koje su objavljene 2007. godine manje rodno osjetljive od novijih čitanke. U čitanci koja je objavljena 2018. godine, čija je prva inačica (koja nije značajnije izmijenjena) odobrena 2010. godine, vidimo da je broj žena i muškaraca kao autorica i autora osnovnih tekstova poprilično ujednačen (48 autora i 46 autorica). Čitanka objavljena 2018. godine je na dobrom tragu implementacije rodne osjetljivosti u čitanke, barem po pitanju brojčane zastupljenosti autora i autorica osnovnih tekstova.

Ukoliko su žene zastupljene kao autorice tekstova u čitankama one mogu promicati ravnopravnost muškaraca i žena kroz tematiku kojom se u tekstu bave i opisujući određene rodne uloge na nestereotipan način. Treba istaknuti da je većina autora čitanke ženskog roda te da i one same podupiru stereotipizaciju i rodnu nejednakost. Kroz povijest žene su bile marginalizirane i zapostavljene kao spisateljice¹⁴, ali to danas nikako ne bi trebao biti slučaj.

5.2 *Spol glavnih likova*

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da su žene kao glavni likovi brojčano marginalizirane u odnosu na muške glavne likove. Treba naglasiti da je vidljiv porast broja ženskih glavnih likova kada promatramo starije čitanke iz 2007. godine i one novije iz 2018. godine (odobrene 2010.) i one iz 2014. godine. Zadnja objavljena čitanka ima nešto manje od 40% ženskih glavnih likova. Iako ne treba umanjivati značenje i malog pomaka prema rodnoj osjetljivosti udžbenika, treba još poraditi na brojčano ujednačenoj reprezentaciji muških i ženskih glavnih likova. Lee i Collins (2018) su istražujući i uspoređujući udžbenike koji su tada bili u upotrebi s onima iz kasnih 1980-ih i 1990-ih godina došli do zaključka da su se žene češće pojavljivale u starijim udžbenicima, ali uspoređujući ih s prisutnošću muških likova i dalje su malo zastupljene (i u starim i u novim udžbenicima). Ukoliko ne osvijestimo marginalizaciju žena u

¹⁴ Zanimljiva je činjenica da je J.K Rowling, spisateljica koja je prodala svoje knjige o čarobnjaku Harryu Potteru u više od 500 milijuna primjeraka, morala sakriti svoje ime i koristiti inicijale jer je nakladnik smatrao da se knjiga neće prodavati ukoliko čitatelji vide da je knjigu napisala žena.

čitankama može se dogoditi da umjesto napretka dođe do još veće rodne neosjetljivosti u udžbenicima.

Carević je i dalje odlazio u lov sa svojim sokolima, a kraljevna je po cijele noći sjedila na prozoru svoje palače i smiješila se. Ustajala je samo radi odlaska u šetnju i radi objeda. I radi presvlačenja! A presvlačila se, usput rečeno, osamdeset i devet puta na dan! (Anto Gardaš – *Plavi i žuti vojnici*)

U ovom odlomku nalazimo stereotipno pripisivanje uloga muškim i ženskim likovima. Muški lik je spreman za akciju, dok je kraljevna samo promatrač radnje koji se smješka. Jedino što ju zanima jest odjeća. Želimo li takvu poruku slati dječacima i djevojčicama?

Zanimljivo je da u dosta slučajeva i same autorice u svoje priče više uvode dječake kao glavne likove. Iako se putem službenog kurikulumata proklamira rodna ravnopravnost, kroz tekstove u čitankama implicitno se promovira neravnopravnost spolova. Poražavajuće je da škola kao institucija ne nudi više tekstova u čitankama u kojima bi se djevojčice mogle poistovjetiti s glavnim junakinjama radnje. Postavlja se pitanje zašto je to tako. Škola kao institucija bi također trebala imati emancipatorsku ulogu. Da bi se to postiglo djevojčice i dječaci trebaju imati pozitivne uzore kojima trebaju stremiti. Ukoliko djevojčice spoznaju da su većinom dječaci nositelji radnje podsvjesno stvaraju sliku, pogotovo u tako ranoj dobi, da su žene samo promatračice te da one u tekstovima samo pomažu glavnom liku da dođe do cilja. Događa se reprodukcija naučenih obrazaca ponašanja.

5.3 Čime se bave muškarci i žene u čitankama?

U svim analiziranim čitankama muškarcima se dodjeljuje više profesionalnih uloga, dok većinom ženama pripada profesionalna uloga učiteljice. Kategorija državica/vladarica/političarka je također stereotipno obojena jer se u tekstovima prikazuje kao figura koja stoji uz muža ili oca. Nije vidljiv nikakav pomak s obzirom na godinu objavljivanja čitanki. Ženama pripada manje zanimanja/profesija te su poslovi koji se pripisuju likovima stereotipno obojeni. Kada promatramo poslove hijerarhijski, oni poslovi koji imaju određen ugled i moć, pripadaju muškarcima.

Funkcije moći se uvijek atribuiraju muškim likovima, bez obzira radi li se o starijim ili novijim čitankama. Možemo reći da tekstovi odražavaju realnost. Ženama se tradicionalno pripisuje briga o djeci te je njima teže uskladiti rad i obiteljski život (obiteljske i kućanske obveze, porodiljini dopust, većina skrbi za djecu tradicionalno je njihova uloga). Problem nastupa jer žene imaju dva posla, jedan plaćeni te rad u kući koji se ne plaća. Vuković (2016)

naglašava da se status žene u društvu izmijenio, ali je njena uloga u obitelji ostala ista. Uz odgojiteljicu i hraniteljicu dobila je i ulogu na tržištu rada.

Štimac-Radin (2007 navodi: „Žene su podzastupljeni spol u obnašanju vlasti na nacionalnoj i lokalnoj razini“ (Štimac-Radin, 2007, str. 158). Svakim novim sazivanjem vlade vidimo koliko je malo žena na najvišim funkcijama u državi. Stoga je Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (NN 120/11) dopunjen člankom 21.a:

Prilikom utvrđivanja i predlaganja stranačkih lista i neovisnih lista za izbor zastupnika u Sabor, predlagatelji lista dužni su poštivati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama. Smatrat će se da je lista za izbor zastupnika u skladu s načelima iz stavka 1. ovoga članka ukoliko je na određenoj listi najmanje 40% pripadnika oba spola, a lista na kojoj nije zastupljeno najmanje 40% pripadnika oba spola nije pravovaljana.

Centar za ženske studije (2008) je proveo istraživanje te je jedno od pitanja bilo ima li dovoljno žena na visokim položajima. 77.2 % ispitanica je mišljenja da nema, dok je to smatralo manje muških ispitanika (53.9%). Inicijativa HeForShe pod okriljem Ujedinjenih naroda je pokret solidarnosti koji radi na tome da se borbi za rodnu jednakost pridruže i muškarci jer se jedino zajedno možemo izboriti za rodnu jednakost.

5.4 Koji je razlog visoke zastupljenosti majke kao glavne uloge u obitelji?

Analiza istraživanja pokazuje da se u svakoj od četiri analizirane čitanke majka pokazuje kao najzastupljenija uloga. Frekvencija pojavljivanja to jest spominjanja uloge oca je značajno manja. Iznimka je jedino čitanke objavljena 2014. godine gdje ta razlika nije toliko izražena. Uz visoku frekvenciju ponavljanja uloge majke također se nekoliko puta više spominje sin u odnosu na kćer. Prema shvaćanjima autorica istraživanja o rodnoj (ne)osjetljivosti udžbenika „apostrofiranje sinova nasuprot kćeri uklapa se u tradicionalni vrijednosni sustav i zapravo je logičan za stereotipni pristup rodnim ulogama“ (Baranović i sur., 2008, str. 30). Vidimo i tu mali otklon kod čitanke objavljene 2014. godine kod koje se jednako puta spominju uloge kćeri i sina.

Također, istaknuto je da su „u čitankama žene često prikazane kao majke, što otvara pitanje pridaju li im čitanke dovoljno pažnje kao individuama sa njihovim specifičnim interesima ili ih reduciraju na ulogu majke kao njihovu glavnu karakteristiku“ (Baranović i sur., 2008, str 29 – 30). Majke u patrijarhalnom društvu zadužene su za skrb o djeci. Sovič i Hus (2015) navode da je slovensko društvo pod velikim utjecajem katoličke vjere gdje je ženina

glavna uloga majčinstvo. Slovensko i hrvatsko društvo spadaju u isti civilizacijsko-kulturni krug te se ideja da je ženina glavna uloga majčinstvo odnosi i na hrvatsko društvo. Nadalje, „patrijarhat se najčešće definira kao sistem utemeljen na moći oca, a patrijarhalnost kao niz značajki toga sistema“ (Kodrnja, 2002, str. 156). Žena je u patrijarhatu hraniteljica i odgojiteljica djece dok je muškarac zadužen za donošenje odluka te je neprikosnoveni autoritet. Epitet neprikosnoveni se pomalo gubi u novije doba, ali njegovi obrisi ostaju jasno vidljivi. Žene, majke se vezuje uz privatnu sferu dok su muškarci, očevi više javno djeluju. U tekstu Ivana Boždara *Majka* stoji:

Ona je naša roditeljica, odgojiteljica, hraniteljica. Majka je mila i milosti puna. Njezina nas riječ miluje i puni srce i usta. Ona je nježna kao mimoza, tajnovita kao maćuhica, milovidna kao maslačak. Plahovita je poput ustreptala cvijeta divljeg maka u žitu. Čista je kao latica masline. Ona je mirta, znakovlje ljubavi. Ljekovita je i mirisna ko metvica, mažuran, majčina dušica... Preljepa je kao magnolija u čaroliji blistave raskoši. Šaputava i tajanstvena poput noćnog mora naših sanjarskih otoka. (preuzeto iz čitanke čije su autorice Krmpotić i Ivić, 2018, str. 192)

U ovom tekstu vidimo primjer gdje je funkcija žene isključivo da bude majka. Prikazana je jednodimenzionalno te nema i svoju ljudsku, „lošu“ stranu. Treba napomenuti da je nekoliko osnovnih tekstova u čitankama bilo posvećeno majkama, dok niti jedan osnovni tekst u potpunosti nije bio posvećen očevima.

Ukoliko se u analiziranim čitankama spominjalo vlasništvo („kuća oca mog“, „vlasnik kruške“, „stari dome oca moga, stari dome djeda moga“) uvijek je to vlasništvo muškarca, a ne žene. Vlasništvom raspolaže muškarac i na tom primjeru vidimo primjer tradicionalnih rodnih uloga.

5.5 *Kako dijelimo poslove unutar obitelji?*

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da je žena ta koja se većinom brine o odgoju djece i kućanstvu dok je na muškarcu da brine o tehničkim stvarima i zabavi. U niti jednoj čitanci ne nalazimo primjer gdje bi muškarac bio zadužen za kuhanje kao što to vidimo u slučaju žene. Pronalazeći u čitankama primjere podjele poslova bilo je teško ne zamijetiti da se očevi uglavnom ne pojavljuju kao oni koji skrbe o djeci ili prehrani svih članova kućanstva. Oni su bili zaduženi primjerice za popravke u kućanstvu ili kupovinu stvari za djecu. Dok su majke predstavljene kao odgojiteljice, očevi su više predstavljeni kao „animatori“ koji djecu zabavljaju, vode na izlete te im osiguravaju financijska sredstva. Ne vidimo promjene u podjeli

poslova s obzirom na vrijeme izdavanja čitanki. Prisutna je tradicionalna, stereotipna podjela poslova u obitelji.

Bartolac i Kamenov (2005) po uzoru na rad Bartleya i suradnika i uzimajući u obzir Topolčićeve dopune na sljedeći način kategoriziraju kućanske poslove:

1. Poslovi s niskom mogućnošću kontrole („ženski poslovi“) – neodgovorni rutinski poslovi obavljani svakodnevno u točno propisano vrijeme; rutinski zadaci u kojima dolazi briga o drugima; imaju malu vremensku fleksibilnost.
2. Poslovi s visokom mogućnošću kontrole („muški poslovi“) – povremeni poslovi koji imaju definirano trajanje; fleksibilni su; odgađanje neće poremetiti odnose u obitelji.

Bartolac i Kamenov (2013) su istraživale doživljaj osjećaja pravednosti u vezi s raspodjelom poslova u kućanstvu te su nalazi istraživanja pokazali da su žene manje zadovoljne raspodjelom spomenutih poslova. Prema Owenu (1995) američke majke prosječno provedu s djetetom 10.7 sati tijekom radnog dana, dok američki očevi provedu 45 minuta. Topolčić (2001) dolazi do nekoliko važnih nalaza o rodno segregiranoj podjeli rada: podjela rada u kućanstvu je neravnopravna tj. žene su više angažirane oko kućnih poslova i odgoja djece. Također, McBride i Mills (1993) navode da se najveći dio interakcije očeva s djecom svodi na igru. Sam rad u kućanstvu je rodno segregiran (žene uglavnom glačaju, peru rublje, kuhaju, peru suđe i usisavaju; muškarci obavljaju tradicionalno muške poslove npr. popravak kućanskih aparata, mijenjanja osigurača za struju, mijenjanja plinskih boca, točenja goriva u auto).

Cvrtnjak i Miljević-Ričički (2013) pokazuju da se očeva uloga promijenila te da je od oca koji se uglavnom brinuo za materijalnu sigurnost obitelji u novije vrijeme postao suvremeni, u odgoj uključeni otac.

Na mrežnim stranicama organizacije Child Crisis Arizona se navodi da su stereotipi očeva kao nesposobnih i emocionalno odsutnih roditelja doveli do toga da su očevi u novije vrijeme uglavnom zauzimali sekundarnu poziciju kod odgoja djece jer su nerijetko ismijavani ako primjerice koriste porodiljini dopust. Na mrežnoj stranici Child Crisis Arizona spomenuti su i neki od mogućih utjecaja očeva na razvoj djeteta :

1. Studije su pokazale da su djeca čiji su očevi bili aktivno uključeni u djetetovu prvu godinu života pokazivali bolje rezultate na procjenama kognitivnog razvoja te je dijete pokazivalo povećanu sposobnost za istraživanje.

2. Djeca koja imaju podupiruće očeve vjerojatnije će imati i visoko samopouzdanje u budućnosti i generalno su sretnija. Osim toga, u većoj mjeri demonstriraju toleranciju na frustraciju te se znaju bolje oduprijeti raznim pritiscima.
3. Ukoliko dijete ima oca koji na njega ima pozitivan utjecaj dijete će imati manje bihevioralnih problema.

Rečenica koju često čujemo glasi *Pomaže joj (muškarac tj. otac) s djetetom*. Trebamo se odmaknuti od te paradigme gdje su očevi sporedni likovi u odgajanju i skrbi za dijete već trebaju postati ravnopravni partneri u brizi za dijete.

5.6 Slika obitelji

Nalazi istraživanja pokazuju da u sve četiri čitanke dominira slika tradicionalne obitelji tj. roditelja s djecom. Samci su marginalizirani kao i druge vrste obiteljskog života. Prema Baranović i sur. (2008) ta je forma (roditelji s djecom) predstavljena kao poželjni model za učenike i učenice u budućnosti. Međutim, kod interpretiranja ovih podataka potrebno je uzeti u obzir da prikaz obitelji u čitankama često ne uključuje jasno definirane bračne statuse tj. da često nisu izrijekom spomenuti. Osim toga, u čitanci iz 2010. godine postoje samo dva prikaza bračnog para s djecom i jedan primjer razvedenih roditelja s djecom. Stoga je radi malog broja prikaza obitelji (u nekim čitankama) onemogućena usporedba s obzirom na godinu izdanja čitanke.

6. ZAKLJUČAK

U svrhu razotkrivanja rodних stereotipa analizirane su četiri čitanke za četvrti razred osnovne škole. Pri tome se nastojalo ustanoviti postoji li razlika u rodnoj (ne)osjetljivosti udžbenika različitih autora te postoji li razlika u prisutnosti rodnih stereotipa u starijim i novijim čitankama.

Žene su zapostavljene kad se govori o frekvenciji njihovog pojavljivanja kao autorica osnovnih tekstova te kad se govori o zastupljenosti ženskih glavnih likova u osnovnim tekstovima. Novije čitanke su nešto rodno osjetljivije u odnosu na one iz 2007. godine. Profesionalne uloge, su također stereotipno pripojene. Vidimo da je majka kao obiteljska uloga u odnosu na oca češće spominjana. U čitanci iz 2014. godine ta razlika je smanjena, ali ona je i dalje prisutna. Vidljiva je prisutnost rodnih stereotipa u čitankama gdje se majka vezuje uz domenu privatnosti i brige za djecu. Postoje minimalni pomaci u smislu zastupljenosti autora/ica osnovnih tekstova i prikaza žena kao glavnih likova. Na bismo trebali prepuštati slučaju kreiranje obrazovnih materijala za učenike/ice već aktivno raditi na tome da se postigne rodna osjetljivost čitanki.

Svako dijete ima pravo na obrazovanje koje bi trebalo biti rodno osjetljivo. Svi možemo pridonositi smanjivanju rodne nejednakosti, počevši od osvješćivanja problema do prevladavanja istog. Ukoliko u čitankama i postoje rodni stereotipi, učitelji i učiteljice imaju značajnu ulogu u njihovu razotkrivanju. Oni mogu pomoći učenicima i učenicama da uvide rodne nejednakosti i stereotipe. Ukoliko želimo od djevojčica i dječaka stvoriti mlade ljude s izgrađenom osobnošću, osobe koje podupiru jedni druge, moraju od djetinjstva biti empatični i svjesni društva u kojem žive da bi ga mogli mijenjati. Uspoređujući stara izdanja čitanki s novijima vidljivo je da je došlo do određenih promjena. Bitno je da djevojčice vide više glavnih likova ženskog spola u čitankama kako bi se na taj način mogle identificirati sa likovima koji su nositelji radnje. Ukoliko se djevojčicama ne pokazuju i primjeri žena u nekim stereotipno muškim zanimanjima velika je mogućnost da će odustajati od takve karijere. Isto tako, ukoliko se dječacima ne daju primjeri muškaraca sa zanimanjima koja su stereotipno ženska, oni mogu zbog straha od izrugivanja zatomiti svoje želje. Škola ima i emancipacijsku ulogu te može pridonositi ostvarenju rodne ravnopravnosti te je u tom slučaju poželjno određene profesionalne uloge pripisivati i spolu kojem se tradicionalno ne pripisuju.

Hrvatsko društvo je prožeto patrijarhalnošću što je prisutno i u raznim školskim udžbenicima. Društvo je živi organizam i škola je samo jedna od sastavnica tog društva. Ono

što se događa u društvu odražava se i na obrazovni sustav. Ali ne treba zanemariti reformatorsku funkciju škole; koliko društvo djeluje na obrazovanje toliko i obrazovanje djeluje na društvo. Iz svega prethodno navedenog, vidljivo je da je velik put pred nama po pitanju rodne ravnopravnosti. Međutim, pravilnom edukacijom mladih i osvještavanjem problema možemo ostvariti cilj rodne ravnopravnosti.

LITERATURA :

- Allen, K. (2016). *Gender pay gap won't close until 2069, says Deloitte*. Preuzeto 13.09.2020.: <https://www.theguardian.com/society/2016/sep/24/gender-pay-gap-wont-close-until-2069-says-deloitte>
- Ansary, H. i E. Babaii (2003). Subliminal sexism in current ESL/EFL textbooks. *Asian EFL Journal* 5.
- Baranović, B. (2000). „Slika“ žene u udžbenicima književnosti. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Baranović, B., Jugović, I., Doolan K. (2008). *Kojega su roda čitanke iz književnosti?* Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja.
- Bielby, D. I Bielby, W. (1996). Women and men in film: Gender inequality among writers in a culture industry. *Gender & Society*, 10 (3), 248-270.
- Centar za ženske studije (2008). *Žene u hrvatskoj politici. Sažetak rezultata istraživanja 2007* Zagreb: Centar za ženske studije
- Child Crisis Arizona. (2017). 5 important ways fathers impact child development. Preuzetp 14.09.2020.: <https://childcrisisaz.org/5-major-ways-fathers-impact-child-development/>
- Cvrtnjak, I., Miljević-Ričić R. (2013). *Očevi nekad i danas*. Stručni rad. Zagreb: Učiteljski fakultet
- Državni zavod za statistiku (2019). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2019*. Zagreb: DZS.
- Galić, B. (2002). Moć i rod. *Revija za sociologiju*, 33(3-4), 225-238.
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto 12.09.2020.: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25144>
- Kamenov, Ž., Huić, A., Jugović, I. (2011). Uloga iskustva rodno neravnopravnog tretmana u obitelji u percepciji, stavovima i sklonosti rodnoj diskriminaciji. *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 195-215.
- Kerovec, N. (2005). (Ne)jednakost žena na tržištu rada. *Kruh i ruže*, 26, 19-34.
- Kodrnja, J. (2002). Patrijarhalnost u hrvatskoj obitelji: briga ili dominacija. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 40(1-2), 155-180.
- Lee, J.F. i Collins, P. (2009). Australian English language textbooks: The gender issues. *Gender and Education*, 21(1) 353–70.
- McBride, B. A., i Mills, G. (1993). A comparison of mother and father involvement with their preschool age children. *Early Childhood Research Quarterly*, 8(4), 457–477.
- Owen, K. (20.02.1995). U.S. dads lag in child-care duties, global study finds. *Los Angeles Times*, str 5.
- Požgaj, P. (2019). Seksualni odgoj u prvoj polovini 20. stoljeća. *Anali za povijest odgoja*, 17, 27–43.

- Sovič, A. i Hus, V. (2015). Gender Stereotype Analysis of the Textbooks for Young Learners. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 186 (2015), 495-501.
- Struna. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Preuzeto 12.09.2020.: <http://struna.ihjj.hr/naziv/drustveni-konstrukt/25043/>
- Štimac Radin, H. (2007). *Politička participacija žena i rodna (ne)osviještenost mladih*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Topolčić, D. (2001) Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji. *Društvena istraživanja*, 10(4-5), 767-789.
- Yasin, M. i Hamid, B. (2012). A visual analysis of Malaysian englishschool textbook: Gender matters. *Asian social science*, 8, 154-163.
- Zakon o ravnopravnosti spolova NN 82/08 (NN 69/17). Preuzeto 12.09.2020.: <https://www.zakon.hr/z/388/Zakon-o-ravnopravnosti-spolova>
- Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor NN 116/99 (NN 120/11). Preuzeto 15.09.2020.: <https://www.zakon.hr/z/355/Zakon-o-izborima-zastupnika-u-Hrvatski-sabor>

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)